

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Slægt & Stavn

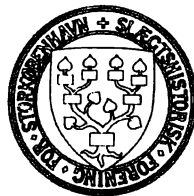
21. aargang nr. 1 februar 2002

---

*Konfirmationsbillede af Adelheit Cecilie Toft
født 29. december 1898, konfirmeret 29. marts 1914 i Kiel.*

**Slægtshistorisk forening
for Storkøbenhavn.
www.danbbs.dk/~kbh09/**

Stiftet den 7. januar 1977.

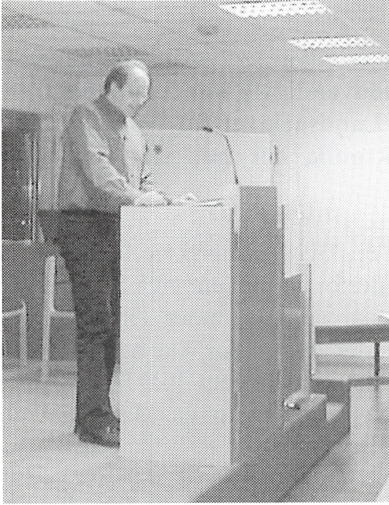
Formand:	Anna Margrethe Krogh-Thomsen. Hedebyvej 5, 3650 Ølstykke.	Tlf: 4717 9251 E-mail: krogh@get2net.dk
Kasserer:	Erling Dujardin Digehuset 5, st.1. 2670 Greve.	Tlf: 4390 8625 Girokonto: 220-8628 E-mail: fam.dujardin@image.dk
Sekretær & bladmedarbejder	Gyda Mølsted Ajax Alle 18, 2650 Hvidovre.	Tlf: 3649 2878 E-mail: harald-gyda@adr.dk
Ansvarshavende redaktør:	Inger Lerche Lehwaldsvej 3 -5 D, 2800 Lyngby.	Tlf: 4587 8308
Bladmedarbejder.	Gitte Bergendorff Høstbo Obovej 14, 2730 Herlev.	Tlf: 4484 9131 E-mail: janhb@mail.danbbs.dk
Bestyrelsesmedlem.	Peter Wodskou Arnesvej 44 2700 Brønshøj.	Tlf: 3828 9475 E-mail:peter.wodskou@get2net.dk
Bestyrelsesmedlem.	Tage Ejbøl Fortvej 206 2610 Rødovre.	Tlf: 3641 1651 E-mail: tagee@ofir.dk
Best.supplicant.	Ruth Elsøe Strandhaven 15, 3060 Espergærde	Tlf: 4913 2012 E-mail: ruth-e@mail.tele.dk

Bladet sendes gratis til foreningens medlemmer – 4 gange årligt: Uge 8 – 18 – 32 og 45.
Midt i februar, først i maj, først i august og først i november.

Deadline for forslag til artikler etc. er 25. januar, 7. april, 15. juli samt 15. oktober.
Prisen for enkelte numre er kr. 10,- (+ forsendelse). Abonnement koster kr. 50,- pr. år inkl. forsendelse.
For udenlandske abonnementer er der et gebyr på 50,- dkr. + porto.
Tilmelding kan ske ved indbetaling på foreningens girokonto 220 8628.

Kontingent for medlemskab af Slægtshistorisk forening for Storkøbenhavn er: kr. 125,- pr. år, inkl. Slægt & Stavn og 2 numre af Slægten. Samboende medlem kr. 50,- årligt.
Gæstebillet til vore foredrag er kr. 20,- pr. gang.
Eftertryk med kildeangivelse er tilladt efter aftale med redaktionen.
P.S. Artikler i bladet afspejler ikke nødvendigvis foreningens holdning.

25 års Jubilæum.

I anledningen af Slægtshistorisk forening for Storkøbenhavns 25 års Jubilæum den 7. januar 2002, vil foreningen i foråret udsende jubilæumshæfte til samtlige medlemmer. På vor mødeaften den 9. januar holdt Peter Wodskou et meget spændende foredrag om Slægtshistoriske samlinger på Landsarkivet. I anledning af vort jubilæum blev der i pausen serveret gratis sandwich, kage og frugt til de fremmødte. Ved denne lejlighed vil vi fra bestyrelsens side rette en speciel tak til Mormonkirken, som i mange år har stillet lokaler til rådighed for foreningen. I starten på Priorvej og nu her i disse dejlige lyse lokaler i Ballerup. Det har vore medlemmer virkelig værdsat.

Også en tak til de mange medlemmer som troligt møder op til vore arrangementer. Også tak til kirkens unge, som står for kager, sodavand og andre forfriskninger i mødepauseerne.

Bestyrelsen

Redaktøren meddeler

På grund af svigtende helbred, beklager jeg at måtte meddele at jeg må sige farvel til jobbet som redaktør på Slægt og Stavn og som bestyrelsesmedlem. Dette bliver mit sidste blad som redaktør. Jeg takker mine 2 bladmedarbejdere Gyda Mølsted og Gitte Bergendorff Høstbo for godt samarbejde, samt alle læserne for at være med til at gøre bladet til et godt foreningsblad.

Inger Lerche

J E N S E N

330.815 danskere hedder Jensen. Danmark har usædvanligt ensartede navne – og en ubehagelig restriktiv navnelov, som nødvendigvis snart må ændres, skriver dr. phil. Ole Degn, seniorforsker ved Landsarkivet for Nørrejylland, der har givet os lov til at gengive denne kronik, der har været bragt i POLITIKEN den 13. marts 2000.

Det er ikke altid morsomt at hedde Jensen. Der er 330.815 danskere, der hedder Jensen. Man drukner i mængden. Og bruger man derfor sit mellemnavn Skovgaard, kan folk ikke finde én i telefonbogen, for der står man jo under Jensen. Og i telefonbogen bare for Århus står der 5.950, der hedder Jensen, for ikke at tale om de 32, der blot hedder Jørgen Jensen eller de 22, der blot hedder Pia Jensen. Det hjælper altså ikke altid, at den, der vil ringe til én, kender ens fornavn. Man skal vide noget mere. Ellers er det håbløst.

Det hjælper endda ikke altid med en stillingsbetegnelse. Den kan jo have mange former, den er ikke præcist kendt af alle, og det er endda ikke så almindeligt som tidligere at bruge sin stillingsbetegnelse. Man har også problemer med sin post. Bor man i en seksetages ejendom i en opgang med tolv lejere, kan der være otte, der hedder Jensen. Man får post, som skulle have været smidt ind hos overboen eller underboen. Og ens post går i forkerte postkasser, hvor ejerne måske er på ferie i 14 dage, så man får sin post forsinket i dagevis.

Endda er det ikke bare Jensen, der har problemer. 319.807 hedder Nielsen, 270.360 hedder Hansen, 199.434 hedder Pedersen. De ti hyppigst forekommende efternavne, alle -sen-navne, omfatter 38 procent af Danmarks befolkning.

Og medtager vi yderligere de 10 mest almindelige efternavne, også -sen-navne, har vi 48,6 procent af den danske befolkning. I næppe noget andet land har man en så ensformig navnesituation. Grunden til, at det er gået sådan, var en uheldig udvikling i forrige århundrede, kombineret med en ældgammel navneskik. Siden vikingetiden havde man brugt at angive børnenes fædrene ophav ved at sætte et -søn eller -datter efter hans fornavn. Jens Hansens børn kom til at hedde Søren Jensen og Kirsten Jensdatter og så videre. Da man især på landet, hvor omkring 80 procent af befolkningen boede, efterhånden kun brugte et meget lille udvalg af drengenavne, fik man også et meget lille udvalg af efternavne. Med befolkningsvæksten fra omkring 1800, bedre veje, øget kommunikation og større, mere befolkningsrige enheder i amter og byer, blev det stadig mere upraktisk med de mange ens navne, der skiftede fra generation til generation.

Regeringen påbød derfor i 1828 ved en forordning, at befolkningen skulle have faste slægtsnavne. Børnene skulle have samme efternavn som fædrene. På baggrund af den gamle navneskik vakte dette harme. Skulle en søn hedde Jensen efter faderen Hans Jensen, der selv havde fået sit efternavn efter sin far Jens, ville det jo føles, som var det bedstefaderen, der var far til barnet, og den tanke kunne man ikke lide. En datter kunne heller ikke hedde -sen, -søn, for hun var jo en pige! Befolkningen holdt derfor fast ved den gamle navneskik, trods forordningens krav. Næsten desperat. Om ikke på anden måde, så ved en navngivning i den form, at Hans Jensens søn kom til at hedde Søren Hansen Jensen – Hansen efter faderens fornavn, Jensen for at fornøje myndighederne. Selv navne som Kirsten Hansdatter Jensen forekom.

Regeringen måtte gentage kravet i 1856. Alligevel vandt de faste efternavne derefter kun langsomt frem. Langsommere i Jylland end på Sjælland, af en eller anden grund var sjællænderne de mest loyldige. Endnu i slutningen af 1850'erne fik at dømme efter stikprøver cirka 62 procent af børnene ulovlige efternavne, i slutningen af 1860'erne 30 procent, i slutningen af 1870'erne 15 procent. Og endnu i 1890'erne ser man i Jylland børn døbt med ulovlige efternavne.

I deres stræben efter at fastholde den gamle navneskik, synes især bønderne ofte at have glemt, at de i mange tilfælde også havde et efternavn eller tilnavn, der ikke var et -sen-navn, som Skov, Lund, Vestergaard, Skrædder og så videre. Ofte blev et sådant navn placeret som mellemnavn, med -sen-navnet bagefter som det egentlige slægtsnavn.

Der synes her også at have været tale om mange misforståelser. Som når sognepræst og degn i en dåbsindførelse skrev forskelligt i hver deres kirkebog, som de siden 1814 skulle føre. Præsten skrev måske Jens Hansen Friis, degnen Jens Friis Hansen – eller omvendt. Disse misforståelser kan også have baggrund i, at man endnu i 1800-årene i trykte bøger ser den skik, der kendtes siden 1500-årene, at en adelsmand skrev sig som eksempelvis Holger Rosenkrantz Jørgensen, også selv om han tilhørte en slægt, der fra 1300-årene og indtil nu har heddet Rosenkrantz. Han var jo en Rosenkrantz, og det angives, at faderen i dette tilfælde hed Jørgen.

Udviklingen blev skæbnesvanger for den danske befolknings efternavne. Navnene blev langsomt bundet fast i -sen-navne-formen og de forholdsvis få monotone -sen-navne. For efterhånden fik myndighederne gennemført, at efternavne var slægtsnavne, der var faste og ikke uden videre kunne ændres.

Man blev vel i 1890'erne opmærksom på katastrofen. Der blev fremsat et i øvrigt fornuftigt forslag om, at der skulle være mulighed for, at folk frit kunne erhverve efternavne, der var båret af mere end 100 personer, men noget sådant blev ikke gennemført. Dette til trods for, at mange af disse navne burde være fælleseje, idet

der er tale om danske stednavne, erhvervsbetegnelser eller betegnelser for begreber eller genstande. I 1904 fik man dog en navnelov, der for en kort tid åbnede mulighed for at erhverve et nyt slægtsnavn: for et gebyr på 2 kroner kunne man få navnebevilling på et nyt slægtsnavn. Men kun forholdsvis få benyttede sig af muligheden. Måske var en af grundene, at gebyret svarede til en dagløn for en arbejdsmand.

Siden da har myndighederne, statsamtene, Københavns Overpræsidium og Familieretsdirektoratet/Civilretsdirektoratet været meget restriktive, når det gælder bevillinger af et nyt navn til personer, der af forståelige grunde har ønsket et sådant. Det ønskelige i, at befolkningen af praktiske grunde får mere varierede efternavne, står over for krav om beskyttelse af eksisterende navne. Det er udformet i formuleringen, at alle navne båret af nulevende danske statsborgere er beskyttet, og med mellemrum udgiver Civilretsdirektoratet en bekendtgørelse om forbeholdte navne, en bog på henvend 500 sider med efterhånden mere end 70.000 efternavne. Selv navnet Jensen er forbeholdt, som om det kunne krænke 'familien Jensen', at de 330.815 bærere af navnet blev forøget med eksempelvis et par stykker op til 330.817.

Gennem de første årtier af 1900-årene hændte det dog, at personer fik bevilling til at bære et efternavn, som de burde have haft ved dåben, fordi det var deres fars slægtsnavn, eller som deres familie reelt tidligere havde haft. I 1961 fik man så en navnelov, hvor der åbnedes mulighed for, at personer som efternavn kunne erhverve et navn, som deres mor eller en af deres bedsteforældre havde båret, og det blev i 1981 udvidet også til oldeforældre, man var jo igen nået næsten en generation frem. Forudsætningen er, at man ved begæring af navnebevilling på et sådant navn i form af dåbsattester, eventuelt også vielses- og dødsattester, kan fremlægge dokumentation for, at navnet har været båret af sådanne slægtninge.

Myndighedernes krav til dokumentationen er dog sådanne, at de indimellem volder bevillingsansøgere store vanskeligheder. Kravene tager nemlig ikke hensyn til fortidens synder og praksis. Dette viser sig, når en person som efternavn ønsker et mellemnavn, som tidligere har været slægtsnavn i familien, men er gået tabt af de før skitserede grunde.

Man finder da ofte, at dette slægtsnavn i kirkebogen står i en anden form end den, personen ønsker. Dette er uheldigt, når personen selv i praksis længe har været kendt under navnet i den form, vedkommende ønsker bevilling på som efternavn. Myndighederne stiller her krav til en dokumentation, som fortiden ikke kan leve op til. Først i 1889 fik man med en ministeriel bekendtgørelse en officiel retskrivning, udformet i Dansk Retsskrivningsordbog 1891. Før den tid var der ikke faste, let håndterlige normer for retskrivning.

Dette gav en anden holdning til stavning, og det viser sig tydeligt også i navnene i kirkebøgerne. I én og samme dåbsindførsel kan barnet stå med efternavnet Hoy, mens faderen står som Höy, og yderligere står førstnævnte ved begravelsen 77 år senere som Høi. Tilsvarende eksempler på forskelle mellem barnets og faderens navn er Bräuner og Brauner, Harreby og Harby, Vormslev og Wormslev, Winther og Vinther, Heede og Hede, Brinch og Brink. Et par tvillinger kan være døbt henholdsvis Drøidal og Drøydal. Gennem generationer kan det samme navns form ændres, som Brauner, Bräuner og Bröiner eller Horsbøl og Horsbøll.

Forskellene mellem hovedbog og kontrabog kan for det samme barn være som Siig og Sig, Steinicke og Steinke og så videre.

Det er her af vigtighed at konstatere, at også præsters og degnes private opfattelse og personlighed har kunnet spille en rolle. Det gælder, når en nordisk indstillet præst allerede i 1880'erne i dåbsindførsler kunne bruge å i personnavne som Søndergård og Overgård, hvilket er mere end 50 år før, det ved retskrivningsreformen af 1948 overhovedet blev tilladt at bruge å. Præstens opfattelse af dialektal udtale og rigtigt sprog afsløres også i tilfælde som det, hvor en person døbt Raadkjær senere får det rettet til Roikjær, for 'roj' er jo det østjyske udtale af 'råd', som præsten altså ikke havde accepteret.

Præstens og degnens opfattelse af de 'lovlige' forhold må også spille ind i en del af de mange tilfælde, hvor en slægt taber sit ikke-sen-navn. Man ser eksempelvis en datter af en Peder Christian Andersen Oddershede døbt Kirsten Oddershede Pedersen. Slægtsnavnet er blevet til et mellemnavn. Et sådant kunne senere ikke erhverves som efternavn, og de bevilgende myndigheder ville henvise til, at Pedersen var det efternavn, der kunne erhverves. Dette til trods for, at navnet var ulovligt, som et -sen-navn dannet af faderens fornavn, mens Oddershede ville være det lovlige efternavn, for dette var også faderens efternavn.

På baggrund af iagttagelser som disse må man med rette kunne spørge:

Hvordan kan de bevilgende myndigheder overhovedet hævde, at den ene navneform eller staveform er mere rigtig end den anden? Og hævde, at man blot kan anerkende én dokumenteret form, men ikke en anden, eksempelvis for efterkommerne efter to søskende henholdsvis den ene eller den anden af de to søskendes forskelligt givne eller skrevne navne. Ligeledes kan man spørge, hvorledes sognepræstens form kan siges at være den rigtige frem for degnens? Sognepræsten havde vel en akademisk uddannelse, men mange kirkebøger viser med al tydelighed, at førelsen af dem af præsten ikke blev betragtet som embedets vigtigste opgave. Degnen har på den anden side ofte haft det tætteste forhold til sogneboerne, og han så tillige en ære i at føre bøgerne smukt og omhyggeligt, han var jo også skolebørnenes lærer i skrivning. Set på baggrund af de skildrede forhold kan det ikke undre, at der i det sidste hundrede år ikke har været den store ændring i forholdet mellem de mange

monotone -sen-navne og ikke-sen-navnene. Dog har det i de seneste år kunnet ses, at navneloven af 1981 lader ægtefæller ved indgåelsen af ægteskabet beholde hver deres navn og stiller dem frit for at vælge, hvilket af de to navne de eventuelt vil bære fælles. At der for nogle år siden blev indført et gebyr på 3.000 kroner for en navnebevilling, har imidlertid naturligvis ikke bedret udviklingen bort fra de mange ens -sen-navne. For mange er et beløb af den størrelse et stort beløb. Det er ikke én dagløn for en ufaglært, men adskillige. Fiskale hensyn er her sat over hensynet til, at befolkningen kan få hensigtsmæssige navne. Hele udviklingen er uheldig, for mange har ønsket at erhverve et gammelt slægtsnavn.

Udviklingen er så meget mere uheldig, som det for myndighederne også burde være en fordel, at der ikke var så mange borgere, der bar de samme navne. Man kan her ikke blot henvise til, at efter indførelsen af personnumrene i 1968 betyder det hele ikke så meget, for man kan altid identificere en person ud fra personnummeret. Det er dog alligevel ikke praktisk, i hvert fald ikke så længe, man ikke ser breve fra eksempelvis skattemyndighederne i formen: Kære 2.408.371.431. Vi fremsender hermed slutopgørelsen for året 1999 med bemærkning at ... og så videre ..., underskrevet 1.204.340.231, skattedirektør, idet brevet derefter af postvæsenet bliver smidt ind i en brevsprække mærket 2.408.371.431. Det ville jo i øvrigt virke upersonligt, for ikke at sige upoetisk.

Der er snart gået tyve år, siden den sidste navnelov kom, og for den nulevende generation er der ved at blive et langt tidsspand tilbage til 1800-årene, hvor man hos den tids generationer ser de da tabte slægtsnavne – tabt enten på grund af de særlige forhold omkring navngivningen eller ved ægteskab mellem mænd med -sen-navne og kvinder med ikke-sen-navne i et samfundssystem, hvor det var manden, der var det bærende element i familien, også hvad slægtsnavn angår. Det må snart være relevant med en ny navnelov og måske også en diskussion af bestemmelser og administrativ praksis for udstedelse af navnebevillinger.

Hertil kommer så på det seneste endnu et vigtigt forhold: at der ligger store hindringer i vejen for de nydanskere, der ønsker at blive integreret i det danske samfund, men ikke kan få et navn, der understøtter integreringen. De må fortsat bære på et navn baseret på et sprog, der måske som et ikke-indoeuropæisk sprog kan ligge meget fjert fra dansk. Mange sådanne navne kan lyde meget fremmedartede og måske være vanskelige overhovedet at udtale for andre danskere. Disse nydanskere står over for vanskeligheder, som de mange indvandrere i 1500- til 1700-årene ikke havde, fordi man uden normer blot kunne tilpasse navnene til danske forhold. Tilsvarende ses i for eksempel USA, hvor en politiker med det ikke meget fremmedartede navn Spiro Agnew i virkeligheden bærer et navn stammende fra det ikke helt så håndterlige græske Agnostopoulos. Man burde også kunne løse de fremmedartede navnes problemer i Danmark. Og man må få taget fat på at få set på problemerne for Jensenerne og de mange andre -sen-navnebærere.

Kycklingahönan (Tjyllinjähynnan) i St. Mölleberga.

Foto av Bengt Engström.

Et ORDENTLIGT BRAG

En sommerdag i 1792 gik bonden Lars Onnertsson i Mölleberga i Skåne og skævede til en kæmpehøj, som lå på hans mark.

Havde han ikke om aftenen set, at den stod på gloende pæle? Havde han ikke set, at der var elverpiger og andre spøgelse, der dansede omkring den?

Folk i byen havde da også fortalt, at en jættekvinde, som boede på en bakke ved Dalby, havde slynget stenene for at ødelægge Mölleberga kirke, men i stedet for at ramme kirken, var de faldet ned, der hvor de nu lå.

Nu skulle det være slut med de onde magter. Han bestemte sig for at sprænge kæmpehøjen i luften med krudt. Måske kunne han være heldig at finde den skat, som sagnet sagde, var begravet her.

Som tænkt så gjort. Der lød et ordentligt brag. Hele byens indbyggere vågnede midt i middagsøvnene og for ud for at se, hvad der var sket.

Da de kom frem til stedet, hvor kæmpehøjen havde ligget, så de blot en bunke sønderknuste sten. Nu blev de rasende. Hvad bildte Lars sig ind? De havde altid ment, at kæmpehøjen var spændende, og at den skulle bevares for eftertiden. Nu havde Lars ødelagt den.

Resterne af kæmpehøjen ligger stadig i Mölleberga. Den har ganske sikkert været meget imponerende, men i dag består den af tretten raserede og søndersprængte stene. En af stenene har en indskrift, som fortæller, at den i 1804 rejstes af Bror Olsson i Mölleberga. Det kan tolkes som et forsøg på at få en forsoning med mørkets magter, som blev hjemløse efter Lars Onnertssons udåd.

Præsten Christen Olufsen fortæller i Danske Handlinger 1624 om kæmpehøjen følgende: "Oven for Store Mölleberga er der et Monument, kaldet Toppelstenen, bestående af en stor Steen, som er lagt paa nogle (12) mindre, saa höjt fra Jorden, at man kan sidde derunder".

I gamle dage kaldtes kæmpehøjen Toppelstenen, men i dag kaldes den Kycklingahönan.

Lars Onnertsson er en ane til mig. Stoffet til denne artikel er hentet dels fra Sydsvenska Dagbladet og fra en bog "Bara Härad i slutet af 1700-tallet" af Swanander.

Gyda Mølsted

Find Deres gemte foto hos www.c4antik.dk - det er stadig muligt.

Hos c4antik kan De efterlyse billeder af Deres aner i hele Danmark.

Der er tusindvis af billeder i varelageret, og adgang til mange flere. Gennem flere år har jeg opkøbt og samlet fotoalbum med det formål at finde familierne og efterkommerne på et eller andet tidspunkt. Og det er heldigvis også lykkedes med succes adskillige gange. Hos c4antik er politikken at tilsikre en høj samhørighed i billederne, og selv en lille "slagtning" af billedmaterialet ville måske medføre tabte oplysninger, som andre på et senere tidspunkt vil begræde, så fotoalbum sælges samlet. Der er dog også mulighed for at erhverve billeder i løs form, der er trods alt, ødelagt mange fotoalbum gennem tiderne og det hænder jo der står noget på bagsiden. For endnu bedre at kunne fremvise billedmaterialer, arbejdes der lige nu på højtryk i udviklingen af c4antikkrevkassen.dk der forventes færdig over sommeren. Her vil der blandt andet være mulighed for at søge oplysninger hos endnu flere tilgængelige fotolagre, en standardformular til hjælp for spørgeren og meget mere.

Venlig hilsen Lars Krintel krintel@mail.tele.dk www.c4antik.dk

Er du en af dem, der ikke kan lide at gå til tandlægen, så læs efterfølgende og bliv glad for, at du lever i dette århundrede:

Tandpine med døden til følge af Gudrun Hoe.

Min sjette Tipoldefar Hans Jensen Grønbechs første Hustru var Martha Micheldatter Brasen.

Anno 1668 den 17. December om Morgenen mellem 4-5 bortkaldte Gud af denne elendige Verden ved den timelig Død min Hjerte allerkærligste nu salig hos Gud ærverdige Hustru Martha Michelsdatter Brasen, som var født 1642 den 2. Juli om Eftermiddagen paa Graff udi Rachestad Sogn udi Norge. Hendes Fader var den ærlige og velfornemme Michel Christensøn Brasen dengang kongl. Mayst. Foged for Rachestad Fogedret og Moderen Ingeborg Nielsdatter, Hr. Niels Michelszøn begge nu hensovet, og hun var deres ældste Barn. De efterlod sig 5 Pigebørn. Efter Forældrenes død kom min kæreste salige Hustru udi hendes ottende År ud at tjene i Frederiksstad hos Harild Hansson der i Byen, hvor hun var så længe han levede, og omtrent 5 År efter så kom hun til Laugsmanden sammested Christens Jenssen og saa den 2. Oktober 1658 hos General Krigs Commissær ærlige og velbyrdige Mand Knud Skinchel til ham og hans welbyrdige kære Frue i tre År, indtil af Guds beskikkede Raad jeg og den salige Kvinde kom udi den hellige Ægtestand udi det År 1664 som før er beskrevet, så vores Ægteskab varede ikun i fire Årstid. Hun var mig en dydig Hustru og en kær elskende Sjæl, jeg ligeså hende behagede. Gud glæde hendes Sjæl og Legeme udi de evige Boliger og samle dem på Dommens Dag. Amen.

Angående min Hustru og salige Kvindes Sygdom, da gik hun vel i nogle Dage og klagede over Tandpine og endelig den 5. December 1668 lod udtrække en Tand i Overmunden. Men den 8. December måtte den salige Kvinde gå til Sengs, hun befandt sig da i stor We og Pine udi alle hendes Lænder besynderligst i hendes Ryg. Så længe den salige Kvinde tænkte at efter hun ikke skulle barsle passede det ikke med Tiden. Men desværre den 11. December efter at Bartskeereren Mester Bodewich var kommet og skulle årelade hende og havde set hvadfor en Sygdom det var (på gl. Norsk hedder Flechesot eller Sprinchel) Blodforgiftning? Hvilket udi adskillige Steder lod sig se på Brystet og Armene. Så derfor ville Bartskeereren ikke årelade hende og derfor tog Sygdommen mere og mere overhånd. Så at den salige Kvinde begærede at måtte betjene på hendes Saligheds vegne og meddele Christie hendes sande Legeme, hvilket også skete den 13. December imellem Froprædiken og Højmesse, blev betjent af min Broder Hr. Jokum, som var Præst og jævnlig var hos hende trøstede hende med Bøn og Sang og Guds Ord samt åndelige Salmer. Endelig den 15. – 16. December begyndte Sygdommen at blive værre, og hun kunne da få heftige anfektninger og rase. Dog kunne den salige Kvinde rette sig selv. Og jævnlig havde hun på Tungen at Gud

ville hjælpe hende, særdeles den 16. om Natten. Hun lod da sit Sengetøj skifte og begyndte på den Salme "På Gud alene har jeg sat min Lid". Så i vor store Hjertesorg og flere Forhåbninger om hendes Sundheds Restitution. Men da hun kom udi sin Seng igen, begyndte hun at døse hen og sagde "Nu føler jeg Døden komme". Dog alligevel skal havde hørt, at Vægteren råbte tolv, og spurgte hvad det var, hvortil Margrethe Anders Christens, som var den tids Vågekone, svarede at Vægteren råbte tolv, og ønskede dem en salig Time og Stund. Dertil skal hun have svaret "Ja Gud hørte det og hjælpe i Guds Navn". Hun lå så stille hen til mellem Kl. 3-4 om Morgen.

Bogen om dig selv

Vi slægtsforskere har jo så travlt med at grave aner frem fra arkiver og gamle bøger, og mon ret mange af os har tænkt på kommende generationer af slægtsforskere, og har skrevet "Bogen om mig selv"?

Mange af os har erfaret hvilken oplevelse det er, når man mellem gamle papirer finder "Onkel Niels erindringer" eller en gammel dagbog skrevet af en af forfædrene. Sådanne fund kan være direkte opfordring til at skrive en bog om sig selv, om sin tilværelse, sit arbejde, sine fritidsinteresser, om menneskene man traf, og meget andet. En sådan bog skal selvfølgelig illustreres med alt hvad der findes i skuffer og gemmer, og som kan belyse tilværelsen i en verden i lyst og nød, uro, forandringer og udvikling. Man starter illustreringen med dåbsattester, karakterbøger fra skolen og eksamensbeviser, billeder fra de stillinger man har haft, virksomhederne, arbejds-kammeraterne, rationeringskortene fra krigens tid, fotos af væsentlige begivenheder i tilværelsen, herunder ægteskab og børn. Hvis man ikke er voldsom god og iderig til at bruge pennen, så er båndoptageren et uforligneligt hjælpemiddel. Jeg har selv optaget mange familie medlemmer på bånd, til glæde for både nutidige og fremtidige slægter. I bogen om mig selv kan man jo også i et særligt afsnit "filosofere". Man kan også omtale og forklare ens egen fremgang og succes, - hvorfor det gik så godt? Eller hvad er årsagen til eventuelle fejltagelser og nederlag? Det er klart, at det godt kan gå hen og blive en stor bog, men det kan virkelig også blive en overmåde interessant og spændende bog. Den der får en sådan bog i hænde, har fået et overmåde værdifuldt kildemateriale og et tidsbillede som mere end meget andet kan fortælle kommende generationer om vor tid på godt og ondt, - og så har den direkte tilknytning til egen slægt.

121 årgange 30.000 sider 100-tusindvis af personnavne

I to oplag kan du nu konstatere, om en bestemt person eller slægt har været omtalt i de 117 årgange af Personalthistorisk Tidsskrift fra 1880-1996!

Har du en PC med Windows 95 eller nyere installeret, skal der med PC udgaven oven i købet kun ét enkelt oplag til at checke alle 121 årgange fra 1880 til år 2000.

Med registeret i hånden kan du kontrollere og finde henvisning til, hvor i de 117 (121) årgange, personen eller slægten har været nævnt.

Et næsten uudværligt hjælpemiddel for slægtsforskere og andre, der interesserer sig for genealogi.

”Tusind vis af navne. Register til Personalthistorisk Tidsskrift 1880-1965” blev udgivet i 3 bind i efteråret 2001 og indeholder et samlet alfabetisk personregister til de mange årgange. Sammen med registeret for 1966-1996, som blev udgivet for et par år siden er disse fire bind nu nøglen til Personalthistorisk Tidsskrift fra starten i 1880 og op til nutiden.

Sammen med den trykte udgave, udsender Samfundet for dansk genealogi og Personalthistorie også en PC udgave på CD-rom.

PC udgaven dækker årene fra 1880-2000 og giver også mulighed for at søge på fornavne, stillingsbetegnelser m.m. følger gratis med trebindsudgaven, og findes bag i bind 3. Der er i PC udgaven indeholdt tre selvstændige registre: et sorteret på efternavn, et på fornavn og et på stillingsbetegnelser/kommentarer.

Alle tre registre findes dels leveret i et Windows søgeprogram, dels i Adobe Acrobat formatet, som også kan læses fra Mac, Linux og OS/2.

Priser for ikke medlemmer:

Personregister 1880-1965 med indlagt PC udgave 1880-2000.....	900 kr.
Personregister 1966-1996.....	300 kr.
Samlet pris.....	1100 kr.

Priser for medlemmer:

Personregister 1880-1965 med indlagt PC udgave 1880-2000.....	600 kr.
Personregister 1966-1996.....	200 kr.
Samlet pris.....	700 kr.

Kontingent, hvis man vil være medlem i Samfundet for dansk genealogi og få tilsendt Personalthistorisk Tidsskrift 2 gange årligt er 175 kr.

Henvendelse kan også ske til: Samfundet for dansk genealogi og Personalthistorie/Birgit Flemming Larsen, Klostermarken 13, 9000 Aalborg. www.genealogi.dk

Fuskerspillemand og stadsmusikanter

Af Jens Henrik Koudal

Et bondebryllup

I dag er vi omgivet af musik fra morgen til aften (og om natten, når naboen holder fest!). Denne situation er forholdsvis ny. Indtil ca. 1850 var musiklivet strengt reguleret som led i samfundets almindelige regulering af næringslivet. De 30 største byer i Danmark havde en professionel “stadsmusikant”, og han havde - sammen med sine svende og læredrenge - eneret til at udøve musik som erhverv hos borgere og bønder. Jeg vil i denne artikel belyse forholdet mellem musikamatører og professionelle i perioden 1600-1800. Dengang var der ingen tvivl om, at det var den professionelle, samfundet støttede, og forholdet amatør-professionel var ofte problematisk.

Når jeg i artiklen bruger begrebet “fusker” om amatørspillemanden, ligger der ikke noget nedsættende i betegnelsen. “Fusker” var simpelthen datidens betegnelse for enhver, der udøvede et håndværk uden at være uddannet efter lavenes regler og sædvaner - i dette tilfælde altså en spillemand, der ikke havde gennemgået den professionelle svendeuddannelse hos en stadsmusikant.

Byer ansætter musikanter

De europæiske rødder til den professionelle bymusik går tilbage til middelalderen. Datidens byer behøvede musikanter til at give signaler fra tårnene, når der var ildebrand, eller når fremmede nærmede sig. Musik havde en rolle i retsudøvelsen (f.eks.

ved henrettelser), og i krigstilfælde måtte stadsmusikanten drage afsted med piber og trommer. Sidst, men ikke mindst, ønskede borgerne standsmæssig musik til deres bryllupper.

I 1500-tallet havde Danmark en række selvbevidste og økonomisk stærke købstæder. Borgerne viste deres velstand ved opførelsen af prægtige bygninger - med kirke og rådhus som det samlende midtpunkt. Og musikken hørte med. Den tidligst kendte stadsmusikant herhjemme blev ansat i Århus år 1500. Jes Lassen, som spillemanden hed, svor sin troskabsed til byen og måtte samtidig love ikke at tage engagement andetsteds uden borgmesterens tilladelse. I perioden op til enevælden i 1660 er der et dusin danske byer, der ansætter stadsmusikanter til at indgå i kirkemusikken, til at understøtte magistratens funktioner, til tårnblæsning og ikke mindst til at kaste glans over borgernes bryllupper og andre fester. Man viste i almindelighed sin velstand ved at engagere musikanter, og i brudetoget var musikken en klingende forkyndelse af, at ægteskab var indgået. Forbilledet var det sydlige udland, hvor stadsmusikken i Hamburg, Lübeck, Bremen og Danzig var beundret viden om.

Det er fascinerende at følge, hvordan denne europæiske stadsmusikant-idé kommer til Danmark sydfra - og bliver omformet i en særlig dansk udgave. Det er nemlig sådan en omformning, der sker i den enevældige periode efter 1660. Kongemagten og byerne laver en studehandel på bøndernes bekostning, og Danmark får et centralt styret stadsmusikantvæsen. Den enevældige Majestæt tiltager sig ret til at godkende alle lokale stadsmusikantudnævnelser, og den pågældende musikanter bliver samtidig pålagt at stille trompetere til rådighed for krigsflåden. Som en slags betaling for den nye forpligtelse over for kongen får stadsmusikanten et kongeligt privilegium, som supplerede adkomsten til at musicere i byen med ret til at spille på landet. Stadsmusikanten - med svende og læredrenge - får som nævnt eneret på al betalt musikudøvelse hos borgere og bønder! Danmark bliver inddelt i ca. 30 stadsmusikantdistrikter, hvor der typisk hører ét til to amter til hvert embede. Herved får magistraterne professionelle stadsmusikanter uden at være nødt til at betale dem fast løn. Finansieringen sker delvis via bønderne, som bliver tvunget til at bruge den privilegerede stadsmusikant.

Det enevældige musiksystem - som i hele Europa kun kendes i lignende form i Mecklenburg - holdt sig uændret i halvandet hundrede år, indtil regeringen i begyndelsen af 1800-tallet blev tvunget til at indføre fri musiknæring på landet. Det var begyndelsen til enden for stadsmusikantembedet. Ganske vist prøvede man at slå organist- og stadsmusikantembedet sammen, men med begrænset succes. Tiden var løbet fra denne musikertype, der havde sin styrke i at kunne spille - som de selv ofte praler med - "alle slags musikalske instrumenter". Borgere og bønder ville ikke længere finde sig i at være underlagt et musikmonopol, og 1800-tallets kunstmusik krævede musikere, der var specialiserede på et eller to instrumenter. Grundloven (1849) og Næringsloven (1857) afskaffede den privilegerede stadsmusikant. Det var den sidste krampetrækning, da Københavns stadsmusikant C.G. Füssel i 1847 anlagde sag mod Tivoli og H.C. Lumbye.

Lumbye havde med sine koncerter i Tivoli krænket stadsmusikantens privilegium, mente Füssel. Stadsmusikanten tabte dog sagen og levede sine sidste år som en bitter og forræmmed mand, mens musikken udfoldede sig frit i Tivoli.

Stadsmusikanter tragtes efter livet

Den særlige, enevældige organisering af musiklivet førte til en kulturel kamp mellem bøndernes musiktraditioner og den professionelle købstadsmusik - eller sagt på en anden måde: mellem amatører og professionelle. Bønderne godtog ikke bymusikken uden protester. Ved en forlovelsesfest i Hundstrup på Fyn i 1732 blev de dansende bønder misfornøjede med Svendborg-stadsmusikantens spil. Flere deltagere udtalte, at "Mads Lirendrejer spillede lige så godt", og en bonde erklærede, at stadsmusikantens spil lød, "ligesom når man vre' en gris i øret". Omvendt lagde stadsmusikanterne ikke fingrene imellem, når de blev gået i næringen af ulovlige fuskerspillemand. En stadsmusikant udtalte endog på tryk, at "fuskere" yndede det "skrigende spil" på violinen. "De griber buen som en brødkniv" - skrev han - "og skraber på de arme strenge med en stiv arm med buen, så violinen nødes til at skriges og grynte, som i slagtertiden i Jylland". Et eksempel på, hvor hårdt stadsmusikanterne kæmpede for deres rettigheder, var, da stadsmusikanten i Ålborg i 1726 anlagde sag mod en bonde, fordi denne *ikke* havde haft musik til sit bryllup, og stadsmusikanten derfor var gået glip af en indtægt. Ålborg-stadsmusikanten vandt faktisk sagen, men bonden gav ikke op. Han appellerede til landretten i Viborg og forsvarede sig med, at hans nye kone var enke (hvorfor et flot bryllup med musik åbenbart ikke var så nødvendigt!) - og landsretten gav ham derefter lov til at slippe for at betale bøde til stadsmusikanten.

Ser man mere overordnet på det, havde bønderne tre måder at undgå de udefra kommende, privilegerede musikanter på: (1) *Samarbejde*. F.eks. kunne en landbospillemand forpagte retten til musikken i sit sogn imod en vis årlig afgift. Derved beholdt sognet sin "egen" musik. (2) *Omgåelse*. F.eks. kunne bønderne hævde, at de kun havde brug for sang til dansen og derfor ikke behøvede den professionelle musikanter. (3) *Afvisning*. F.eks. påpeging af egne, særlige musiktraditioner, som stadsmusikanten ikke beherskede. I det lange løb kunne fæstebønderne dog ikke unddrage sig stadsmusikantens privilegier. Derimod formåede selvejerbønder, som de bornholmske, og de selvbevidste hollænderbønder på Amager at hævde særrettigheder. Kilderne flyder over af stadsmusikanternes klager over uberettigede spillemænd. Ofte hører vi om dramatiske hændelser: Stadsmusikantens folk, der bliver afvist med skældsord. Musikinstrumenter, der slås i stykker eller konfiskeres. Voldsomme skænderier og slagsmål. Det hele blev ikke lettere af, at stadsmusikanten ofte spillede til fester, hvor øllet flød rigeligt, og aggressioner let kom op til overfladen. I 1708 havde stadsmusikant Rasmus Holst i Randers fået nok af "fuskkerne". Han satte sig ned og skrev den 25. september direkte til kongen, at han med juridiske dokumenter kunne bevise, hvorledes han "... ej alene af fuskere på livet eftertragtes", men også af

festværterne blev mødt af lukkede døre og mange "utidige" ord. Værterne "slår undertiden instrumenterne for mine folk aldeles i stykker", skrev Holst, og han tilføjede, at de aldeles ingen grund havde til at give ham og hans folk "sådan ond medfart". Myndighederne ville gerne støtte den gode Randersmusikant, men det var begrænset, hvad de kunne gøre. Enkelte steder - København og Århus - fik stadsmusikanten "bryllupsprivilegium", dvs. ret til en afgift af alle bryllupper, hvad enten man brugte hans musik eller ej. Hyppigere var det, at de lokale myndigheder udstedte en fast bødetakst for at bruge uberettigede spillemænd, som det var tilfældet i København, Næstved, Odense, Nyborg, Viborg og Århus. De uberettigede spillemænd eller deres rekvirenter måtte betale et beløb, som varierede fra én til tyve rigsdaler i henholdsvis Viborg og Århus, og ofte fik "fuskeren" beslaglagt sine instrumenter. Indtægten fra bøderne tilfaldt fattigforsorgen, i bedste fald fik stadsmusikanten halvdelen.

Stadsmusikanten kunne ikke bare lade stå til, når musikamatorerne spillede. Han fik kun sin ret, når han selv tiltvang sig den, for det juridiske system byggede endnu i høj grad på, at den forurettede selv skulle bringe lovovertredere for retten. Klagerne til borgmestre, byfogder, amtmænd, domstole og Danske Kancelli var nødvendige, for stridighederne drejede sig om musikantens daglige brød. Det var tillige et spørgsmål om at hævde sin professionelle ære. Vi træffer derfor stadsmusikanter, som måned efter måned, år efter år, brugte megen tid på at gribe "fuskere" på fersk gerning, skrive klager på stemplet papir og føre retssager. Man forstår, hvorfor musikanter i 1600- og 1700-tallet ofte havde indbundne love og forordninger stående på deres hylder.

Samarbejde

Der var dog ikke altid strid mellem den professionelle musikanter og amatørerne. *Samarbejde* var også hyppigt. Det stod principielt en stadsmusikant frit at bortforpagte rettigheden til musikudøvelse i dele af distriktet. Derved tjente han måske mindre, end hvis han selv havde spillet i de pågældende sogne.

Til gengæld fik han en sikker indtægt, idet forpagterne betalte en fast afgift for et halvt eller et helt år ad gangen. Der var to andre vigtige grunde til, at stadsmusikanterne ofte forpagtede dele af distriktet væk. For det første var distrikterne store og ufremkommelige. Værst var det i Jylland, hvor en rejse fra distriktets hovedby og til dets yderpunkter godt kunne tage flere dage. Når stadsmusikantens folk skulle afsted til et engagement på landet,

skete transporten som regel til fods, på hesteryg eller med vogn, trukket af heste og stude ad datidens primitive alfarveje. For det andet kunne stadsmusikanten ved bortforpagtning imødegå den modvilje, som han mødte hos bønderne. De kunne ofte få en billigere musik hos lokale "fuskere", og adskillige eksempler i kilderne viser, at bønderne foretrak de landlige musiktraditioner frem for den professionelle bymusik. Spillemandsmusikken på Fanø, knyttet til sønderhoning- og fannikedansen, vidner om et lokalområde, der ønskede at holde fast i sine egne musiktraditioner gennem lokale musikforpagtere (sådanne kendes i 1700- og begyndelsen af 1800-tallet).

Stadsmusikanterne og spillemandsmusikken

Den specielle udformning, som stadsmusikantvæsenet fik i Danmark, kan forklare flere ting, som ellers er dunkle. Når vi ikke har noget dansk nationalinstrument - eller rettere sagt, når bøndernes gamle folkeinstrumenter forsvandt, og violinen blev det danske

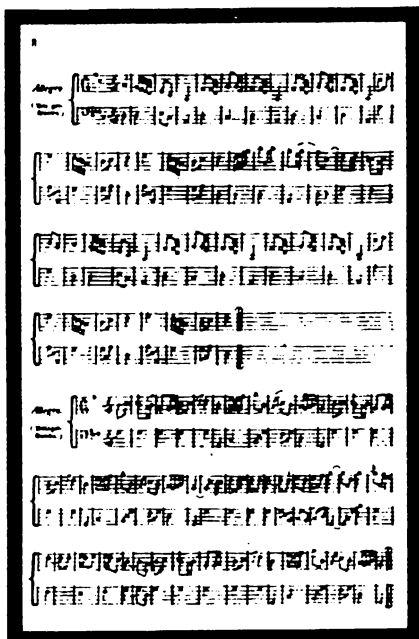
nationalinstrument - så skyldes det de tætte kontakter mellem by og land herhjemme. Bondespillemanden ønskede simpelthen at spille violin, og via stadsmusikanten kunne han skaffe sig professionelle instrumenter.

Når den landlige danske spillemandsmusik kun har bevaret få melodier, der kan spores længere tilbage end til 1700-tallet - så skyldes det påvirkningen fra bymusikken. Bønderne ønskede i almindelighed at supplere deres danserepertoire med den nye musik fra købstaden.

Når musikken og musiklivet i Danmark i dag er så ensartet i landets forskellige regioner og så åbent for udenlandske impulser, så er det *bl.a.* stadsmusikanternes skyld. De professionelle musikanter havde en nøglerolle som formidlere mellem udlandet og Danmark samt mellem land og by. De formidlede nye instrumenter, nye danse og ny musik. De

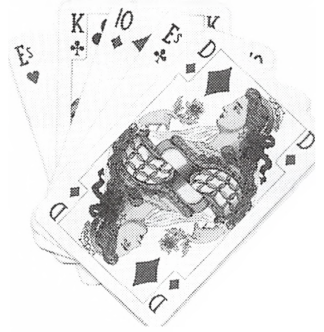
bidrog til at inddrage Danmark i en fælles europæisk musikkultur, som vi stadig er en del af. Takket være et samspil mellem amatører og professionelle.

Om artiklens emne kan man i øvrigt læse meget mere, og finde mange uddybende henvisninger til musik og litteratur, i Jens Henrik Koudal: For borgere og bønder. Stadsmusikantvæsenet i Danmark ca. 1660-1800, København 2000.

Kortspillet

En pudsig episode siges at have fundet sted for godt hundrede år siden. En sergent var i kirke med sine soldater, og midt under gudstjenesten tog en af de menige et spil kort op af lommen og betragtede det nøje. Sergenten opdagede det og meldte det til stedets kommandant, daværende prins Frederik, den senere Frederik den Syvende.

Kronprinsen lod soldaten kalde til sig og sagde til ham, at han var anklaget for at havde haft kort med i kirken.

”Du har bespottet kirken og menigheden, og som straf skal du derfor løbe spidsrod”, sluttede kronprinsen.

Soldaten gjorde stramt honnør, idet han sagde: ”Deres kongelige Højhed! Jeg har i min barndom aldrig lært at læse, så enhver bog vil være uden betydning for mig. Derimod har min mor lært mig, hvad kortene betyder”.

”Forklar mig det nærmere” bad kronprinsen. ”Det skal jeg gerne, Deres kongelige Højhed, hvis jeg så, må blive fri for at løbe spidsrod”. Det lovede kronprinsen, og soldaten fortalte så:

”Når jeg ser et es, minder det mig om, at der kun er én gud, og han har skabt himlen og jorden samt alt, hvad der er på jorden. En toer siger, at Jesus har to naturer, en gudommelig og en menneskelig. En treer siger, at der er tre personer i guddommen, Faderen, Sønnen og Helligånden. En firer minder mig om de fire evangelier, Matthæus, Markus, Lukas og Johannes. En femmer betyder Jesus fem vidundere.

En sekser siger mig, at der er seks dage i ugen til at arbejde i, syveren, at jeg skal komme hviledagen i hu. En otter siger mig, at der kun blev frelst otte mennesker under syndfloden, en nier og en tier, at da Jesus helbredte de ti spedalske, var de ni utaknemmelige”.

Derefter tog soldaten klør knægt og lagde den til side, idet han sagde, at den var ubrugelig. Så forklarede han videre:

”De fire konger betyder Herodes samt de tre vise mænd fra Østerland. De fire damer betyder Jomfru Maria med de tre kvinder, der ledsagede Jesus til graven.

De tre knægte (hjerter, spar, ruder) betyder de tre bøddelknægte, som korsfæstede Jesus.

Der er 12 billedkort i et spil kort og lige så mange måneder i et år. Der er 52 kort i et spil og lige så mange uger i et år.

Klør betyder Jesu Kors, spar hans grav, ruder de fire verdenshjørner, hjerter, at vi skal være barmhjertige mod hverandre”.

”Ja, dette var min forklaring, Deres kongelige Højhed!”

”Men du har ikke fortalt mig noget om klør knægt?”

”Klør knægt betyder Judas, som forrådtte Jesus, eller den sergent, som sladrede om mig!”

”Nå, lad så sergenten løbe spidsrod”, lo kronprinsen og gav soldaten to specier, for mæge til forklaring havde han aldrig hørt.

Kilde: Kattegatposten juli 2001 nr. 3. Årgang 8

Fra vores Foredrag

Onsdag den 14. Nov. 2001 kl. 19.00: Børn født uden for ægteskab. *Hans Worsøe, Fhv. landsarkivar.* I de fleste anetavler vil der på et eller andet tidspunkt dukke aner op, der er født uden for ægteskab. Tidligere stoppede mange op, men i dag er indstillingen heldigvis en anden, og mange synes ligefrem, at de giver ekstra kolorit. Selvom det ikke altid lykkes at finde frem til faderen til barnet, er der dog mange kilder at øse af. Hans Worsøe har beskæftiget sig med emnet gennem flere år og fortalte om det ændrede syn på enlige mødre og deres børn og om sine erfaringer, især i de gamle amtsarkiver fra tiden før 1900.

Her bringer vi litteraturlisten fra foredraget:

Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede. XII Bog: Ægteskab og sædelighed, udkom første gang 1879-1901 men mange senere udgaver.

Georg Hansen: Sædelighedsforhold blandt landbefolkningen i Danmark i det 18. århundrede, 1957.

Thomas Dinesen: Anne Margrethe. Dage og nætter I oldemors liv, 1976.

Hans H. Worsøe: Nogle betragtninger over børn født uden for ægteskab, deres vilkår og mulighederne for at følge dem og deres forældre. Personalhistorisk Tidsskrift 1979 (= Personalhistoriske Studier). 1979

Dansk Socialhistorie:

Bd. 3: **E. Ladewig Petersen:** Fra stændersamfund til rangssamfund 1500-1700, 1980

Bd. 4: **Hans Chr. Johansen:** En samfundsorganisation i opbrud 1700-1870, 1979.

Beth Grothe Nielsen: Letfærdige Qvindfolk – Om Gisle Nielsdatter og andre barnemordersker, 1982.

Harald Jørgensen: En Kongelig familiehistorie. Frederik VI og Frederikke Dannemand. Personalhistorisk tidsskrift 1982:2, 1982.

Hvad som plantes af horeri, det skal ikke dybt rodfæstes. En fattigmandsskæbne fra slutningen af 1600-tallet. Siden Saxo nr 2, 4. årg., 1987.

Carsten Hess og Hans Larsen: Karen Jørgensdatter. Et døgn i dølgdrama 1764, udg. af Museet Færgegaarden, 1989.

Karen Hjort: Fosterdrab, moral og straf. Søg og I skal finde, Veje til kvinders historie i arkiver og samlinger. Udg. Af Arki-Varia 1991.

Jørgen B. Dalgaard: Dræber en mor sit barn... Cekvina hft. 2 1992, udg. Af Center for Kvindeforskning ved Århus Universitet, 1992.

Genealogiens gåder 1-3: Dannefeldt, Dannemand, og Danner.
Dansk Slægtsforskerfortegnelse hft. 13, 1992.

Birgit Nielsens anetavle for grevinde Danner, smsts hf. 14, 1993.

Hans W. Worsøe: Falden kvinde eller enlig mor. Personalhistorisk tidsskrift 1993, 2. 1993.

Hanne Rimmen Nielsen: Fra pariakaste til hæderlige kvinder. Debatten om de ugifte møder 1880-1940. Arbejderhistorie, 1995 hft. 4, 1995.

Lotte Tarp: - Det sku' nødigt hedde sig, 1997.

Agnete Birger Madsen: De uægte, Uægte børn og deres mødre. Kvindemuseet i Danmark, Århus, 1998.

Faderskabssager

Tilgængelighed 80 år

I ældre tid eksisterer der kun en faderskabssag, hvis moderen til et uægte barn har anlagt sagen. I princippet var myndighederne ligeglade med de uægte fædre, og det var op til mødrene at stille dem til ansvar.

Det er ikke altid, at det kan lade sig gøre at finde ud af, hvem der er far til et barn, som er født uden for ægteskab. Selv i nyere tid kan det være svært. Måske har der været mere end én som kunne være far til barnet - eller måske har moderen ikke haft oplysninger nok til, at myndighederne har kunnet finde frem til den rigtige.

Pligt og ed

Tidligere havde en kvinde ingen pligt til at fortælle, hvem der var far til et uægte barn. Og en udlagt barnefar kunne langt frem i tiden aflægge ed på, at han ikke var far til barnet.

Hvis han derimod tilstod faderskabet, kunne han, fra 1763, blive pålagt at betale *alimentationsbidrag*. Bidraget skulle kun betales indtil barnet fyldte 10 år. I 1908 blev loven lavet om, så børnebidraget skulle betales indtil barnet blev 18. Men man kunne søge om, at bidraget kunne blive sat ned, eller falde helt væk, efter at barnet var fyldt 14 år. Det uægteskabelige barn havde arveret efter sin mor og sin slægt på moderens side. Men børnene fik først arveret efter faderen med en lov, som kom i 1937. Man kan altså ikke bevise, at en mand er far til et uægte barn ved at tjekke, om barnet er nævnt i hans skifte! I 1937 blev det også bestemt, at faderskabet til uægte børn skulle fastslås ved hjælp af blodprøver, når der var tvivl. Men selv herefter kan der være tvivl, fx hvis der er to mulige fædre - og de har samme blodtype.

Penge fra sognet

Hvis den udlagte barnefader ikke kunne betale børnepengene, kunne moderen - fra 1888 - få pengene af myndighederne. Hvis barnet senere skulle have offentlig hjælp, var det ikke fødesognet, der havde forpligtelsen. Det var det sogn, hvor moderen opholdt sig 10 måneder før fødslen. Derfor står der altid noget om "Moderens Ophold på ti-månedersdagen" ved et uægte barns indførsel i kirkebogen.

Fødte i De Gamles By

I København kan man - efter 1891 - finde alle "udenbys fødte", der er forsørgelsesberettigede i København i sogn 74 - De Gamles By.

I ældre tid kaldes et uægte barn i øvrigt også et *slegfredbarn* eller et *frillebarn* i ældre kilder. Du kan fx møde ordene i kirkebøgerne.

JERNBANETRAFIKKEN I JYLLAND

Overdriftsinspektøren telegraferer kl. 9:

Forrygende Snestorm, Snelæg paa alle Baner, Driverne i Vendsyssel 30 Fod Høje. Tog 1 ikke afgaaet, Tog 7 ikke ankommet, Tog 9 afgaaet, ikke ankommet, Tog 14 ankommet, men ikke afgaaet, Tog 27 hverken ankommet eller afgaaet, Tog 31 sidder fast i Tog 43. Alle Sneplougene indesnete. Alt maa kastes.

Kl. 10 ½. Snestormen vedvarer. Linjerne: Nyborg – Strib, Frederikshavn – Kolding. Skanderborg – Herning, Randers – Grenaa, Randers – Ringkjøbing, Ringkjøbing – Tarm, Tarm – Esbjerg og Esbjerg – Kolding ufremkommelige. Resten planmæssig. Heftebanen ved Middelfart ventes ryddet i Dagens Løb.

Kl. 12. Vejret beklager sig*). Der arbejdes med fuld Kraft paa Rydningen. Det gaar godt.

Kl. 3. Tøvejr. Vedholdende Regn. Alle Linjerne planmæssige.

Kl. 7. Atter forrygende Snestorm fra N.N. Øst. Udsigterne ere slette. Mandshøje Driver. Alle Tog indstillede.

Kl. 9. Slet ingen Udsigter.

*) Trykfejl. Bedager sig.

Mig & Mine

Det er aldrig for tidligt at komme i gang!

Bliv detektiv i din egen slægt! – Find ud af hvor du stammer fra og hvordan din slægt hænger sammen med den store Danmarkshistorie. – Sådan lyder opfordringen til børn i alderen 9-12 i hæftet ”Mig & Mine”.

Hæftet, der er på 24 sider, fortæller om grundbegreber i slægtsforskning og inspirerer børn til at undersøge deres egen slægt og familiehistorie. Børn kan vanskeligt selv gå på arkiver selv, men kan nemt tage del i den del af anejagten, der foregår i kommodeskuffer og fotoalbums – eller ved at høre slægtens ældre fortælle.

Hæftet kan bestilles hos **Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie**,

V/Birgit Flemming Larsen, Klostermarken 13, 9000 Aalborg. Hæftet koster 100 kr.

Postbesørget blad.

Hvis De ikke har fået bladet omkring de nævnte terminer, bedes De rette henvendelse til Deres lokale postkontor.

Indholdsfortegnelse:	Side
Foreningsoversigt	2
25 års jubilæum + Redaktøren meddeler	3
Jensen	4-8
Et ordentligt brag + find deres gemte foto	9-10
Tandpine med døden til følge	11-12
121 årgange 30.000 sider	13
Fuskerspillemand og stadsmusikanter	14-18
Kortspillet	19-20
Fra vores foredrag	20-21
Faderskabssager	22
Jernbane trafikken i Jylland + Mig & Mine	23

Indhæftet i midten: Forårsudflugten 4 maj 2002

Alle læsere ønskes et glædeligt Nytår fra Redaktionen.

Husk foreningens generalforsamlingen 13 marts 2002.

Eftermiddage på Landsarkivet

I foråret holdes der foredrag 2 eftermiddage på landsarkivets læsesal:

Onsdag d. 6. marts kl. 15.00: Strandinger

Strandinger er en af de begivenheder, der sætter sig spor både i lokalsamfundene langs de danske kyster og i arkiverne. Foredraget vil både handle om strandingshistorier og om, hvorfra vi kender historierne. Strandingerne forløb kan følges fra strandingsvagtens dagbog til den sidste auktion igennem mange forskellige arkiver og arkivalietyper.

v/ Stud.mag Anders Bloksgaard

Onsdag d. 10. april kl. 15.00: Indvandrerarkivalier i Landsarkivet

På utallige måder har man igennem tiderne forsøgt at holde styr på de udlændinge, der kom til landet. Vi finder sporene af disse forsøg på at kontrollere indvandringen i vidt forskellige sammenhænge og i mange forskellige former, specielt i retsbetjentarkiverne. Foredraget vil fortælle om mulighederne for at finde oplysninger i disse arkivalier. Men forvent ikke, at det er den lette vej til at finde oldemor og oldefar! Materialet er sjældent fuldstændigt, og der er næsten aldrig registre til hjælp.

v/ Arkivar Karsten Gabrielsen

Gå-hjem-arrangementerne finder som regel sted på onsdage og altid fra kl. 15. Det koster ikke noget at deltage, og Landsarkivet giver en kop kaffe og lidt sødt. Møderne foregår på Hovedlæsesalen, der derfor lukker 1 time tidligere end normalt. Tilmelding til arrangementerne kan ske fra 14 dage før arrangementet, hvor tilmeldingslister bliver fremlagt i omstillingsskranken. Telefonisk tilmelding er også mulig på 35 24 82 00 hverdage mellem 9 og 15. Derimod kan vi ikke modtage elektroniske tilmeldinger.

Hvis du har en idé til et arrangement, er du velkommen til at skrive til: mailbox@lak.sa.dk